

Король Данило Романович: міфи та реалії

<http://likbez.org.ua/ua/korol-daniil-romanovich-mify-i-realii.html>

Одна з найвідоміших та водночас найбільш знакових постатей вітчизняної середньовічної історії – князь, а від 1253 р. – король Русі, Данило Романович (народився напередодні 11 грудня 1200 р. або 1201 р. – помер ранньої весни 1264 р.). Порівняно зі всіма іншими представниками розгалуженої династії Рюриковичів, на сторінках літописання цей персонаж занотований найкраще. Доволі розлого його життя окреслене і в джерельній спадщині іноземних держав. Відповідно, такою прискіпливою увагою науковців жоден із представників руської династії не мав честі тішитися. В цьому й полягає своєрідне «щастя короля Данила», як люблять жартувати історики.

Однак звідси й чимало не переосмислених, не вивчених на належному рівні аспектів його біографії. Історична пам'ять про першого короля Русі, міфи й легенди з ним пов'язані, були частково сконструйовані й у кабінетах академічних істориків та, як наслідок – в суспільній свідомості.

Церква святого Пантелеймона у Галичі (XII ст.).
Імовірне місце хрещення Данила Романовича

Одним із таких історичних міфів про Данила Романовича є його неісторичне «псевдо» *Галицький*, відоме від початку XIX ст., втім, зовсім «не покриті джерелами». За ціле своє життя (повні 63 роки) загальний час його проживання, перебування, урядування Галичем становить близько 12,5 років. Він шість разів у буквальному сенсі здобував місто силою, завжди завдавав немалих збитків його околицям, врешті так і не зумівши налагодити стосунки із місцевими елітами. Після дійсно *Галицьких* Володимирка Володаревича, Ярослава Володимировича (названого в «Слові о полку Ігоревім» *Осмомислом*), Володимира Ярославовича, Романа Мстиславовича та Мстислава Мстиславовича, не зовсім слушно названого *Удатним*, жоден інший князь так на сторінках літописів занотованим не був.

Печатка абата Оппізо із Меццани, особи, котра наприкінці грудня 1253 р. коронувала Данила Романовича у місті Дорогичин

Таким самим міфом, «не покритим» джерелами, є назва держави, яку князь створив і очолював – *Галицько-Волинська*. В літературі досі поширений саме такий варіант. Втім, землі, підвладні Данилові Романовичу, а тим паче – його нащадкам, виходили далеко за межі історичних Галицької і Волинської земель, включаючи також Київ, терени сучасної Білорусі, Польщі, сучасного українського Закарпаття тощо. Безперечно – це була *держава Романовичів*, за аналогом, наприклад, також дуже строкатих в етнічному сенсі володінь

П'ястів. Адже у XII–XIII ст. ні історична Мазовія, ні Сілезія чи Західне Помор'я «Польщею» не були, але при цьому на місцевих престолах сиділи П'ясти.

До кінця XX – початку XXI ст. не позбавленими заперечень були розмови на предмет факту **коронації Данила Романовича** та його королівського титулу. Втім, останні студії українських і зарубіжних колег остаточно зняли всі сумніви, опублікувавши серію ґрунтовних нарисів до теми, а також сучасні цій події незалежні за змістом джерела, що походили з оточення одного з ініціаторів цієї коронації – папи Інокентія IV, зокрема його сповідника – Ніколо да Кальві. Так званий *Галицько-Волинський літопис*, ряд угорських і польських наративів і актів підтверджують: після 1253 р. руський князь став королем, а його землі почали називатися королівством Русі (*Regnum Russiae*).

Іншим міфом є видатна хоробрість, сміливість князя, увіковічена у науковій та художній літературі, фільмах. Але тут усе складніше. Бо, за джерелами, із понад 50 військових кампаній очолених, організованих Данилом Романовичем, або в яких він брав пасивну участь, у близько десяти випадках під страхом смерті князь покидав поле бою, утікав або не з'являвся на битву (делегуючи замість себе молодшого брата Василька чи котрогось із уповноважених урядників), – як це завжди було проти сил монголів.

При тому сам володар, безперечно, був непересічним воїном в дуже добрих кондиціях, вміло володів різними видами зброї. Закинути йому брак сміливості ми не можемо, але тут, мабуть, важив інстинкт самозбереження, успадкований, певно, ще з дитячих років, коли впродовж майже десяти драматичних років йому слід було ховатися від ворожих переслідувань.

Цей інстинкт дозволяв йому іноді об'єктивно оцінювати ситуацію на полі бою чи навіть й напередодні. Часто обставини не лишали йому інших варіантів дій, окрім визнати лиху долю. Його сльози страху вперше засвідчені після отримання «честі татарської» й повернення від хана Бату навесні 1246 р. при дуже сентиментальній зустрічі із братом Васильком. Проте щоразу він намагався уперто обернути усі несприятливі обставини на свою користь. Очевидно, що у його вдачі політик завжди перемагав вояка, але політичні здобутки князя врешті підтверджують «небезпідставність» його деяких «не надто звитяжних» вчинків.

Не менш міфологізованим є образ князя-«пацифіста», який терпляче зносить образи ворогів, і є глибоко релігійною людиною. Але після докладного аналізу джерел перед нами постає дещо інший чоловік. За своє життя, попри фундацію цілої низки храмів у збудованій для себе столиці – місті Холмі, Данило Романович здійснив не більше 2–3 проц у видатні християнські центри хоча б своїх земель. Як і частина його сучасників та родичів-Рюриковичів, він, мабуть, не цурався братовбивства (як це, очевидно сталося у випадку із його суперником, двоюрідним братом, князем Белза – Олександром Всеволодовичем), «міцного» слівця (при перемовинах з угорським королевичем, галицьким князем Андрієм через річку Велю у березні 1233 р.) чи захоплення ворожого міста під час великого християнського свята (у випадку з Чорторийськом, взятим з Великодньої неділі на понеділок 26–27 березня 1228 р.). Кодекс рицарської честі, що на перший погляд, мав би бути йому властивим особливо після виховання в дитячому віці при угорському королівському дворі, князь неодноразово порушує, наприклад, ув'язнюючи начебто після дипломатичної зустрічі неугодних бояр (Доброслав Суддич, Григорій Василькович – у 1241 р.), або страчуючи на полі бою взятих у полон вельможних за походженням суперників (угорський бан Філя – 17 або 18 серпня 1245 р.).

Король Русі був двічі одружений. Перша його дружина – донька князя Мстислава Мстиславовича Анна. Друга – невідома за іменем донька литовського князя Довспрунка, брата майбутнього литовського короля Міндовга. Хоча Данило Романович, в силу власної військової і дипломатичної активності, рідко бачився зі своєю сім'єю, від обох шлюбів у нього народилося понад 10 дітей, частини імен яких ми не знаємо, адже вони померли в дитячому віці. Серед відомих історії – сини Іраклій, Лев, Роман, Шварно, Мстислав

(можливо навіть двоє синів з таким іменем), а також доньки – Анастасія, Софія (?) та кілька інших, незнаних за іменами.

Базиліка Різдва Пресвятої Богородиці в місті Холмі. Місце поховання короля Данила у 1264 р.

Географія Данилової діяльності вражає. Найсхіднішим місцем його перебування була столиця хана Бату Сарай у Пониззі Волги, куди князь прибув наприкінці 1245 – на початку 1246 рр. Найзахіднішим – місцевість Крессенбрунн, в околицях якої 12 липня 1260 р. руський король на боці свого угорського свата Бели IV взяв участь у битві проти військ чеського володаря Пшемисла Оттокара II. Найбільш висунутим на північ місцем бойових дій Данила Романовича в 1255–1256 рр. були терени ятвягів (поміж сучасними Польщею і Литвою далеко північніше Бресту). Часом тривалість окремих військових кампаній володаря сягала року або й більше. Кілометраж, який він іноді долав, не раз перевищував 1000 км в один бік. Витривалість князя підтверджена спроможністю, наприклад, безперервно кінно

переслідувати ворога чотири дні і три ночі, як це було навесні 1234 р. при переслідуванні брата-утікача Олександра Всеволодовича.

Чи «зіпсує» ця інформація наші, часом ідеалізовані уявлення про першого короля Русі? Можливо, – у когось, хто прагне мати серед наших володарів з минулого лише «іконописні образи». Проте саме розуміння реалій життя та біографії дозволить краще оцінити його здобутки як державця і ті зусилля, яких він доклав для досягнення своїх політичних цілей. І тому гідне місце у вітчизняній історії, зізнаємося, зайняв саме живий, а не вигаданий Данило Романович.